

tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 18 1 ● 2019

Broedvogels langs de Westfriese tussen Aartswoud en Medemblik

● Kluut met pul. Foto: Do van Dijk.

De afgelopen jaren is het landschap langs de Westfriese Dijk tussen Aartswoud en Medemblik door de aanleg van waterbergingen en beheermaatregelen in bestaande natuurterreinen van Landschap Noord-Holland veel rijker aan natuurwaarden geworden. In dit artikel wordt ingegaan op het belang die deze terreinen tegenwoordig hebben voor broedvogels.

Landschap Noord-Holland beheert langs de Westfriese Dijk (N239) tussen Aartswoud en Medemblik 205 hectare natuur. Langs het grootste deel van bovengenoemd tracé van circa 7 kilometer lengte ligt langs de zuidkant van de weg het terrein 'Kleiputten Westfriese Dijk' (12 ha). Dit langgerekte, smalle lint van open water, rietmoeras, ruigte en boomopslag is eeuwen geleden ontstaan omdat voor aanleg en onderhoud van de Westfriese Dijk klei nodig was. Alhoewel het in oppervlakte maar een klein terrein is, is het door z'n langgerekte vorm, ligging en variatie voor veel planten en dieren in de regio van groot belang. Het terrein is mede daardoor aangewezen als onderdeel van het Nationaal Natuur Netwerk (NNN), de vroegere Ecologische Hoofdstructuur. Om het NNN verder te versterken zijn recent juist hierlangs nieuwe natuurterreinen ingericht.

Van west naar oost liggen er langs de Westfriese Dijk en kleiputten de

volgende natuurterreinen: Bedijkte Boezem en Weelpolder (61 ha), Braakpolder en Braakpolder-Zuid (31 ha), Kolk van Dussen en Wadweere (51 ha), waterberging Twisk (36 ha) en waterberging Opperdoes (10 ha).

Verbeteren van beheer in bestaande natuurgebieden

In de kleiputten wordt door Landschap Noord-Holland gemaaid en bosopslag verwijderd om het open karakter van de kleiputten te behouden. Hierdoor is een gevarieerd landschap ontstaan van (deels verlande) kleiputten, bloemrijke graslandjes, riet en ruigte en bosjes. Zo'n driekwart van de oppervlakte overige natuurterreinen bestaat uit graslanden, die veelal een weidevogel doelstelling hebben. In de Weelpolder, Bedijkte Boezem en Braakpolder zijn de afgelopen jaren allerlei maatregelen genomen om het biotoop van weidevogels te optimaliseren. Waterpeilen zijn verhoogd, er zijn plas-drassen

aangelegd en waar mogelijk zijn bomen gekapt. Door bemesting flink te beperken en de graslanden pas vanaf eind juni te maaien worden zij gaandeweg structuur- en kruidenrijker. Daarnaast werken wij samen met lokale jagers om voorafgaand aan het broedseizoen de vos te bejagen om zo het broedsucces van de weidevogels te verbeteren.

Nieuwe natuur: waterberging, natuur én recreatie

De meest in het oog springende veranderingen in het landschap in deze regio zijn wel de aanleg van een aantal waterbergingen door het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) geweest. Hierbij zijn op een slimme manier verschillende functies gecombineerd. Vanuit het HHNK was er de noodzaak om hier waterberging te creëren om wateroverlast in de omgeving te beperken, terwijl er voor de versterking van het NNN de opgave was om extra hectares natuur te realiseren. Uiteindelijk

Dijk

● Kruidenrijk grasland;
waterberging Braakpolder-
Zuid. Foto: Roelf Hovinga.

zijn tussen 2005 en 2012 in totaal vijf waterbergingen aangelegd langs de Westfriese Dijk. Hiervan zijn de waterbergingen bij Opperdoes, Twisk en in de Kolk van Dussen natte waterbergingen. Door het afgraven van de bovenlaag zijn hier gevarieerde terreinen ontstaan met ondiepe waterpartijen, rietvelden en graslanden. In Braakpolder-Zuid en de Wadweere zijn juist droge waterbergingen aangelegd. Ook hier is de bovenlaag afgegraven, maar is vervolgens begreppeld, en lager gelegen grasland gecreëerd. Samen met lokale agrariërs (maaien en nabeweidning van graslanden) en een vrijwilligersgroep (onder andere maaien van broedeilanden, verwijderen boomopslag) wordt getracht het open karakter van de waterbergingen te behouden. Langs de randen van de waterbergingen zijn verder diverse fietspaden, uitzichtpunten en een uitkijktoren aangelegd om ook de recreatieve mogelijkheden in deze regio te versterken.

● Tafeleend met jongen. Foto: Hans Vader.

Vrijwel jaarlijks wordt tijdens perioden met hevige neerslag, meestal optredend in de periode augustus-december, het waterber-

staan slikgige oeverranden, geschikt foerageergebied voor broedvogels en doortrekkende steltlopers. Bovendien helpt het 's winters

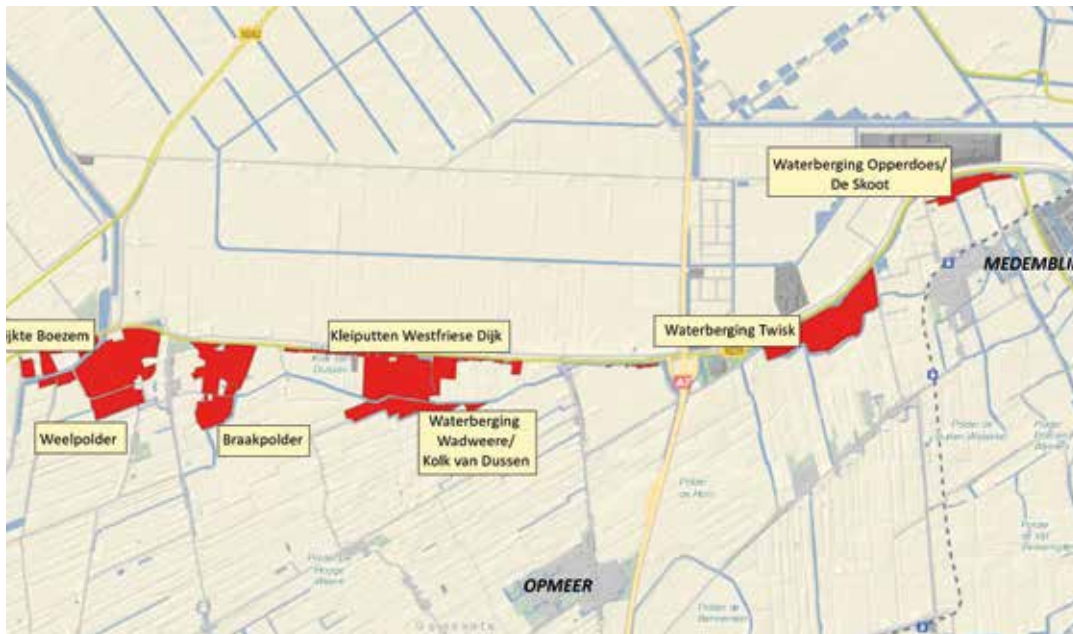
***Het is mogelijk gebleken natuurlijke
peilschommelingen te realiseren: op z'n hoogst in de
winter en geleidelijk dalend in het zomerhalfjaar.***

gend vermogen benut en staan één of meerdere waterbergingen voor korte tijd onder water. In de natte waterbergingen is het dankzij medewerking van het HHNK mogelijk gebleken natuurlijke peilschommelingen te realiseren: op z'n hoogst in de winter en geleidelijk dalend in het zomerhalfjaar. Hierdoor ont-

onder water zetten van eilandjes de vegetatie-ontwikkeling te remmen, zodat ze geschikt blijven voor broedende kolonievogels.

Broedvogeltellingen

Broedvogels zijn geteld volgens de landelijke Sovon-criteria. Niet alle terreinen zijn jaarlijks op alle

● Onderzoeksgebieden West-Friesland.

broedvogels geïnventariseerd. De nadruk lag aanvankelijk op kolonievogels en landelijk schaarse soorten. Gaandeweg de jaren werd de teldekking beter en werden ook de weidevogels jaarlijks geïnventariseerd. De relatief soortenrijke natte waterbergingen worden recent veelal gebiedsdekkend op alle aanwezige broedvogels geteld.

Moerasvogels

Voor kritische moerasvogels zijn met name die delen interessant waar overjarig riet in ondiep water groeit. Voor de aanleg van de natte waterbergingen was het areaal moeras gering en beperkt tot kleine snippertjes nat rietveld in de kleiputten. Door de aanleg van de natte waterbergingen in Twisk en de Kolk van Dussen is er meer nat moeras ontstaan, waardoor soorten als tafeleend, bruine kiekendief en rietzanger zijn toegenomen. Waterral en baardman hebben zich inmiddels nieuw gevestigd. Zo nu en dan werden ook dodaars (2016, Opperdoes), roerdomp (jaarlijks 0-2), blauwborst (vanaf 2016 1-3) en snor (2008 & 2014 een resp. twee territoria Twisk) als broedvogel vastgesteld.

Weidevogels

De graslanden zijn met name in trek bij de steltlopers onder de weidevogels. Opvallend is het bijna in

kolonieverband broeden van kievieten op de afgegraven terreindelen in droge en natte waterbergingen. Zo broeden bijvoorbeeld in Braakpolder-Zuid tot wel 20 paar kievieten op 10 hectare grasland. De grasmat is hier open en kort en grasgroei komt hier pas laat in het seizoen op gang. De nabijheid van slijkige oevers van waterpartijen en waterhoudende greppels biedt voorts geschikte foerageermogelijkheden voor opgroeiende kievitpullen. Ook tureluurs zijn verhoudingsgewijs goed vertegenwoordigd, terwijl grutto en scholekster in kleiner aantal aanwezig zijn.

Het beeld bij de eendachtigen onder

Incidenteel werden ook territoria van wintertaling (enkele zekere broedgevallen), zomertaling (jaarlijks 0-2), patrijs (2014 1 Bedijkte Boezem) en kwartel (2012 Kolk van Dussen) vastgesteld.

Kolonievogels en pioniers

De (schier-)eilandjes die na aanleg van de natte waterbergingen in de Kolk van Dussen en Twisk zijn ontstaan werden meteen in gebruik genomen door pioniers als kluut, visdief, kleine en bontbekplevier. Bemoedigend is dat ook tien jaar na aanleg de omstandigheden blijkbaar nog steeds dermate gunstig zijn dat deze soorten zich hier in flinke aan-

De kluut bereikte in 2018 het hoogste aantal broedparen (163) tot nog toe.

de weidevogels wordt wat vertoebeld door concentraties doortrekkers en overzomeraars op de waterpartijen van de waterbergingen, maar met name bergeend en kuifeend komen in flinke aantallen succesvol tot broeden.

Opvallend schaars zijn de weidezangers. De veldleeuwerik is al in de jaren negentig verdwenen en van de graspieper wordt nog maar sporadisch een enkel territorium vastgesteld. Alleen gele kwikstaart komt jaarlijks met meerdere paren tot broeden.

tallen kunnen handhaven. De kluut bereikte in 2018 zelfs het hoogste aantal broedparen (163) tot nog toe. Visdieven broeden in jaarlijks sterk wisselende (35-144 paar) aantallen in de natte waterbergingen, veelal in gemengde kolonies met kokmeeuwen en kluten. Het broedsucces is sterk wisselend. Op broedplekken met in de loop van het voorjaar hoog opschietende vegetatie is de bruine rat een geduchte predator.

In de eerste jaren na aanleg kwamen in zowel Kolk van Dussen als

Soort	Max. aantal broedparen	Trend 2017-2018
tafeleend	14	Stabiel
bruine kiekendief	3	Stabiel
kluut	163	Toename
scholekster	29	Stabiel
kievit	94	Toename
kleine plevier	6	Afname
grutto	28	Stabiel
tureluur	51	Toename
kokmeeuw	555	Toename
visdief	93	Fluctuerend
oeverzwaluw	105	Toename
rietzanger	ca. 60	Toename
baardman	3	Toename

● Nat rietland waterberging Twisk. Foto: Roelf Hovinga.

● Tabel. Aantal broedparen en aantalsontwikkeling van een aantal karakteristieke broedvogels in de 205 hectare natuurterreinen tussen Aartswoud en Medemblik (bron: Landschap Noord-Holland).

waterberging Twisk maximaal 12 paren kleine plevier tot broeden, met voorts 1-2 paren per terrein in de Weelpolder, Braakpolder en waterberging Opperdoes. Nu oeverranden en eilandjes meer begroeid raken, is het aantal gedaald. In 2017 werden totaal nog vijf paren geteld. Bontbekplevieren vestigden zich alleen in Twisk en de Kolk van Dussen. Maximaal zaten hier acht territoria (2010). Al vrij snel daarna raakten deze terreinen blijkbaar te begroeid, in 2011 zaten er voor het laatst drie paartjes. Onverwacht was een succesvol broedgeval in waterberging Twisk in 2015.

Kokmeeuwen kwamen pas enkele jaren na aanleg in noemenswaardige aantallen tot broeden. Zij prefereren meer begroeide en wat ruigere broedplaatsen dan bijvoorbeeld kluut en visdief. In 2017 hebben er maximaal 555 paren gebroed. Zo nu en dan zaten daar in zowel Twisk als de Kolk van Dussen 1-2 paar zwartkopmeeuwen tussen. Een betonnen broedwand voor oeverzwaluwen werd in 2012 gerealiseerd aan de oostzijde van waterberging Twisk en gelijk het eerste jaar in gebruik genomen. In

2017 waren er van de 120 nestpijpen maar liefst 105 bezet. In 2017 broedden voor het eerst tevens enkele paren oeverzwaluwen in steile slootkanten in de Wadweere (3) en de Braakpolder (1).

Overige soorten

Van de overige broedvogels zijn nog enkele soorten het vermelden waard. In 2012 ging een paartje geoorde futen tot nestbouw over in de Kolk van Dussen. In mei-juni 2014 werd aanvankelijk een paartje en later een broedverdacht vrouwtje pijlstaart waargenomen, wederom in de Kolk van Dussen. Ook voor smient is deze waterberging blijkbaar aantrekkelijk, naast diverse territoria werd hier in 2013 een zeker broedgeval vastgesteld (vrouwtje met drie pulli op 11 juli). In 2017 werden in de Kolk van Dussen voorts ransuil, ijsvogel, spotvogel en grauwe vliegenvanger als broedvogel aangetroffen.

Conclusies

De realisatie van 'nieuwe' natuur in deze regio heeft geleid tot een parelsnoer van terreinen langs de Westfriese Dijk. Tal van moerasvo-

gels en landelijk belangrijke aantallen van een aantal koloniebroeders hebben hier geschikt leefgebied gevonden. Voor waterberging Twisk zijn in het najaar van 2018 maatregelen uitgevoerd om de oppervlakte nat moeras verder te vergroten ten faveure van moerasvogels.

De weidevogels in deze regio trekken zich steeds meer terug in de terreinen die door Landschap Noord-Holland worden beheerd. Op het eerste gezicht een verheugende ontwikkeling, maar het sterk geconcentreerde voorkomen in eilandjes geschikt biotoop maakt de vogels wel extra kwetsbaar. Landschap Noord-Holland onderzoekt daarom de mogelijkheden om gezamenlijk met agrariërs weidevogelvriendelijke landschappen te creëren.

Een woord van dank ten slotte aan de vrijwilligers die de afgelopen jaren een bijdrage hebben geleverd aan het tellen van de broedvogels in deze terreinen: George Blok (†), Marco van der Lee en Huub Reeze.

Roelf Hovinga, Senior Boswachter
Landschap Noord-Holland
R.Hovinga@Landschapnoordholland.nl